

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Marie Žiškové a soudců JUDr. Filipa Dienstbiera a JUDr. Lenky Kaniové v právní věci žalobkyně: **A. H.**, zastoupené Janem Kozákem, advokátem se sídlem Riegrova 376/12, Olomouc, proti žalovanému: **Odvolací finanční ředitelství**, se sídlem Masarykova 427/31, Brno, o žalobě proti rozhodnutí žalovaného ze dne 19. 5. 2016, č. j. 22464/16/5300-21442-706842, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 103/2016 – 38,

t a k t o :

Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 103/2016 – 38, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

[1] V řízení o žalobě proti výše uvedenému rozhodnutí žalovaného vyzval Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) žalobkyni usnesením ze dne 24. 8. 2016, č. j. 65 Af 103/2016 – 27, aby ve lhůtě 10 dnů od doručení tohoto usnesení zaplatila soudní poplatek za žalobu proti rozhodnutí ve výši 3.000 Kč. Na toto usnesení žalobkyně reagovala podáním žádosti (ze dne 4. 9. 2016) o osvobození od soudního poplatku, ve které uvedla, že je v podstatě nemajetná, vlastní pouze byt, ve kterém bydlí. Je vdovou, pobírá vdovský důchod, který sotva stačí na pokrytí jejích potřeb, navíc má vyživovací povinnost k synovi, který studuje. V důsledku úmrtí manžela se dostala do situace, ve které musí řešit dluhy, které vznikly v důsledku jeho podnikání.

[2] Na základě žádosti o osvobození od soudních poplatků krajský soud žalobkyni zaslal formulář (vzor 58) „Prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce“ (dále jen „Prohlášení“). Současně žalobkyni poučil, že všechna tvrzení, která uvede do Prohlášení, musí též prokázat (doložit potvrzení od úřadů, vč. potvrzení o tom, zda je vedena jako uchazeč o zaměstnání, zda a v jaké výši je jí přiznána podpora v nezaměstnanosti, zda je jí přiznán důchod, v jaké výši, zda je majitelkou motorového vozidla, vlastníkem nemovitosti, zda a které exekuce a v jaké výši splácí, výpis z účtu, doklady o placení nájmu atd. a dále rovněž aktuální lékařské zprávy). Soud v poučení uvedl, že pokud žalobkyně řádně neprokáže věrohodným způsobem své aktuální osobní, majetkové a výdělkové poměry, nebude se svou žádostí úspěšná.

[3] Žalobkyně následně dne 3. 10. 2016 krajskému soudu doručila vyplněné Prohlášení, a to společně s potvrzením o nevyplácení podpory v nezaměstnanosti, měsíční rozpis plateb na správu domu, tvorbu dlouhodobé zálohy na opravy prostor a na úhrady služeb spojených s užíváním bytu. V Prohlášení uvedla, že je vdovou, v domácnosti žije se svým synem. Od 1. 9. 2016 je jako administrativní pracovnice zaměstnána (zkušební doba), žádná mzda jí ke dni 21. 9. 2016 vyplacena nebyla. Dopisem ze dne 22. 6. 2016 jí byl odebrán vdovský důchod, vlastní byt a garáž. Výše vyživovací povinnosti ve vztahu k synovi byla soudem určena na 2.000 Kč měsíčně. Náklady související s bydlením představují částku 5.277 Kč měsíčně; další náklady činí 913 Kč měsíčně. Žalobkyně je po těžké operaci a nemůže vykonávat všechny práce; při jejím středoškolském vzdělání a věku nemá v dnešní době velké výdělkové možnosti.

[4] Krajský soud v záhlaví uvedeným usnesením žalobkyni osvobození od soudních poplatků nepřiznal. S odkazem na rozsudky NSS ze dne 25. 1. 2005, č. j. 7 Azs 343/2004 – 50, a ze dne 26. 8. 2009, č. j. 1 As 39/2009 – 88, konstatoval, že tvrzení žalobkyně o jejich poměrech ve spojení s Prohlášením a doloženými listinami je neúplné a jako celek působí nevěrohodně. Žalobkyně deklaruje výdaje, které zjevně převyšují příjmy její domácnosti, to vše za situace, kdy žalobkyně nemá žádné dluhy (jak tvrdí v Prohlášení). Lze tak dle krajského soudu uzavřít, že žalobkyně je schopna platit měsíčně výdaje spojené s bydlením ve výši 6.190 Kč při příjmu celé domácnosti 2.000 Kč měsíčně, a to bez jakýchkoli dluhů a bez zohlednění výdajů na výživu.

II. Kasační stížnost

[5] Žalobkyně (stěžovatelka) v kasační stížnosti namítá, že soud měl stěžovatelku vyzvat k odstranění vad a doložení dalších potřebných dokladů, pokud měl pochybnosti, že nebyly předloženy všechny doklady. Stěžovatelka si nemusí být plně vědoma toho, co všechno soud požaduje.

[6] Stěžovatelka se neztotožňuje s tím, že Prohlášení působí nevěrohodně. V době podání již nepobírala vdovský důchod, takže jeho výše je pro rozhodnutí o její žádosti bez významu. Mzda u nového zaměstnavatele ji dosud vyplacena nebyla, takže její výši též doložit nemohla.

[7] Stěžovatelka přikládá rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 4. 8. 2016, č. j. 75 Co 249/2016 – 90, ze kterého vyplývá, že na základě totožného Prohlášení jí bylo přiznáno osvobození od soudních poplatků a ustanoven advokát.

[8] Závěrem stěžovatelka namítá, že krajský soud ani nevyčkal právní moci usnesení a ihned jí odeslal novou výzvu k úhradě soudního poplatku.

[9] Stěžovatelka navrhuje, aby Nejvyšší správní soud napadené usnesení krajského soudu změnil tak, že se jí osvobození od soudních poplatků přiznává.

III. Právní hodnocení Nejvyššího správního soudu

[10] Nejvyšší správní soud posoudil kasační stížnost jako přípustnou a včasnou. Napadené usnesení krajského soudu přezkoumal v rozsahu uplatněných kasačních důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.), neshledal přitom vady, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti.

[11] Stěžovatelka v kasační stížnosti navrhuje změnu napadeného usnesení, takový postup však není s ohledem na § 110 s. ř. s. možný. Z obsahu kasační stížnosti je však zjevné a není pochyb o tom, že se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného usnesení krajského soudu a vrácení věci k dalšímu řízení (srov. rozsudek NSS ze dne 23. 4. 2004, č. j. 5 Azs 18/2004 – 43).

[12] Nejvyšší správní soud v souladu se svou ustálenou judikaturou v projednávané věci netrval na zaplacení soudního poplatku za kasační stížnost, neboť opak by znamenal jen další řetězení téhož problému a nebyl by v souladu se zásadou hospodárnosti řízení (viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 6. 2015, č. j. 1 As 196/2014 – 19, publ. pod č. 3271/2015 Sb. NSS).

[13] Kasační stížnost je důvodná.

[14] Podle § 36 odst. 3 s. ř. s. *„[ú]častník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu zčásti osvobozen od soudních poplatků. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Dospěje-li však soud k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný, takovou žádost zamítne.“*

[15] Nejvyšší správní soud v první řadě uvádí, že při rozhodování o přiznání osvobození od soudních poplatků je nutno vycházet z toho, že „§ 36 odst. 3 s. ř. s. stanoví výjimku z pravidla - soudní poplatky jsou účastníci řízení z dobrých důvodů (zejména kvůli omezení podání k soudům na ta, která jsou vskutku vážně míněna, a kvůli částečnému krytí nákladů na fungování justice) zásadně povinni platit a pouze výjimečně mají být od této povinnosti

osvobození“ (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 5. 2010, č. j. 1 As 70/2008 - 74, publ. pod č. 2099/2010 Sb. NSS).

[16] Současně při posuzování návrhu na osvobození od soudních poplatků bere Nejvyšší správní soud v potaz účel institutu osvobození. Tímto účelem je ochrana práv účastníka řízení, pokud by mu mohla vzniknout vážná újma na jeho právech kvůli nedostatku finančních prostředků, který by mu v důsledku neschopnosti zaplatit soudní poplatek bránil účinně chránit svá práva v řízení před soudem. Smyslem tohoto institutu není kompenzovat navrhovateli finanční zátěž spojenou se soudním řízením, ale zajistit přístup k soudu. Navrhovatel žádající o osvobození od soudních poplatků proto musí v první řadě osvědčit, že jsou v jeho případě splněny zákonem stanovené předpoklady. Důkazní břemeno o tom, že jsou shora uvedené předpoklady splněny, nese navrhovatel (viz např. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 8. 2010, č. j. 1 As 23/2009 - 95, publ. pod č. 2163/2011 Sb. NSS).

[17] Dále judikatura konstantně uvádí, že *„(p)ovinnost doložit nedostatek prostředků je jednoznačně na účastníkovi řízení, který se domáhá osvobození od soudních poplatků (§ 36 odst. 3 s. ř. s.). Pokud účastník tuto povinnost nesplní, soud výdělkové a majetkové možnosti sám z úřední povinnosti nezjišťuje“* (srov. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 1. 2005, č. j. 7 As 343/2004 - 50, publ. pod č. 537/2005 Sb. NSS).

[18] Přesto, že soud nezjišťuje z úřední povinnosti majetkové poměry účastníka a důkazní břemeno o tom, že jsou předpoklady pro osvobození splněny, nese navrhovatel, při posuzování, zda jsou uvedené předpoklady splněny, nemůže soud zůstat zcela pasivní (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 7. 2012, č. j. 8 As 64/2012 - 12). Rovněž lze odkázat na rozsudek ze dne 24. 9. 2008, č. j. 1 As 63/2008 - 34, podle něhož povinnost doložit nedostatek prostředků je sice na účastníkovi řízení, a nikoli na soudu, avšak pokud z předložených důkazů není možné dostatečně posoudit majetkové a sociální poměry žadatele a ověřit si jeho tvrzení, měl by soud žadatele poučit v tom smyslu, jakým způsobem může svá tvrzení prokázat, aby v řízení neutrpěl újmu.

[19] Ve stěžovatelčině věci jsou pak podstatné též závěry uvedené v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2015, č. j. 2 As 153/2015 - 27. V něm soud dovodil, že *tvrdí-li účastník řízení před správním soudem pro účely rozhodnutí o žádosti o osvobození od soudních poplatků, že nemá dostatečné prostředky, avšak existují-li pochyby o pravdivosti účastníkova tvrzení, je na soudu, aby si, pokud možno v součinnosti s účastníkem, dalším šetřením učinil co možná nejpřesnější obraz o tom, jaké jsou skutečné majetkové poměry účastníka.*

[20] V nyní posuzované věci dle Nejvyššího správního soudu takové pochyby vyvstaly, s ohledem na shora zmíněnou judikaturu však nebylo namístě žádost o osvobození od soudních poplatků pro nevěrohodnost předložených údajů zamítnout. Je totiž představitelné, že stěžovatelka v době, kdy vyplňovala za účelem posouzení své žádosti Prohlášení, skutečně neměla žádné příjmy (vdovský důchod jí byl odebrán, mzda ještě nebyla vyplacena). Soud, pokud stěžovatelčinu tvrzení neuvěřil a jejímu návrhu nevyhověl, se měl pokusit v součinnosti se stěžovatelkou tyto nejasnosti spočívající v nerovnosti příjmů a výdajů její domácnosti odstranit a stěžovatelku vyzvat, aby prokázala, z jakých

prostředků hradí v Prohlášení uvedené výdaje, případně aby prokázala, že fakticky nedisponuje žádnými prostředky.

[21] Pokud by dokazování v tomto ohledu směřovalo k prokázání „negativní“ skutečnosti, tedy nemajetnosti stěžovatelky, lze na ni klást jen takové důkazní břemeno, které může s vynaložením přiměřeného úsilí unést. To znamená, že po stěžovateli je možno požadovat, aby poskytl soudu úplný a tak důkladný přehled svého majetku, jaký jen je s ohledem na svoji aktuální situaci schopna sestavit, a aby přesvědčivě vyvrátila či alespoň zpochybnila konkrétní podezření o tom, že ve skutečnosti určitým majetkem disponuje.

[22] Nelze též odhlédnout od toho, že z předloženého soudního spisu je zřejmé, že stěžovatelka vede vícero soudních řízení – i tuto skutečnost je nutno při rozhodování o žádosti o osvobození od soudních poplatků zohlednit. Dle judikatury je soud v takovém případě povinen *„stěžovatele vyzvat, aby poskytl soudu přehled o trestních, správně soudních a případně jiných řízeních, která v současnosti vede, s uvedením, v jakých z nich je zastoupen advokátem a jaké částky musí na advokátní zastoupení vynaložit. Rovněž je třeba, aby sestavil přehled soudních poplatků, které již uhradil nebo k jejichž uhrazení je vyzván“* (srov. rozsudek NSS 24. 7. 2015, č. j. 2 As 153/2015 – 27).

[23] Namítá-li stěžovatelka, že jí v jiné věci krajský soud osvobození přiznal, lze k tomu uvést, že osvobozování od soudních poplatků je věcí striktně individuální, u níž je z povahy věci vždy přítomna jistá míra uvážení soudu. Samozřejmě je nežádoucí, aby soud v obdobných případech rozhodoval odlišně. Ze stěžovatelkou předloženého usnesení Krajského soudu v Ostravě - pobočky v Olomouci ze dne 4. 8. 2016, č. j. 75 Co 249/2016 – 90, však lze zjistit pouze toliko, že krajský soud ve věci civilní žaloby o zaplacení částky 72.551 Kč s příslušenstvím změnil rozhodnutí Okresního soudu v Olomouci tak, že se stěžovatelce pro toto řízení ustanovuje zástupce z řad advokátů. K otázce posouzení majetkových poměrů stěžovatelky se krajský soud v tomto rozhodnutí nevyjadřoval a nelze z něj tak dovodit, že by krajský soud ve věcech stěžovatelky rozhodoval odlišným způsobem.

[24] Námitka, že krajský soud vyzval stěžovatelku opětovně k úhradě soudního poplatku, aniž by vyčkal právní moci usnesení, kterým zamítl její žádost o osvobození, není důvodná. Jak vyplývá z předloženého soudního spisu, usnesení ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 99/2016 – 27, kterým byla žádost o osvobození zamítnuta, doručil soud právnímu zástupci stěžovatelky datovou zprávou dne 25. 10. 2016 a téhož dne tak nabylo právní moci. K úhradě soudního poplatku za žalobu proti rozhodnutí pak stěžovatelku soud vyzval usnesením ze dne 31. 10. 2016, č. j. 65 Af 99/2016 – 30, doručeným právnímu zástupci stěžovatelky dne 1. 11. 2016, tedy po právní moci usnesení ze dne 6. 10. 2016. Na právní moc usnesení ze dne 6. 10. 2016 nemá s ohledem na § 107 s. ř. s. vliv ani podání kasační stížnosti mířící proti tomuto usnesení.

IV. Závěr a náklady řízení

[25] Z uvedených důvodů proto Nejvyšší správní soud podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. napadené usnesení zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. V něm bude podle § 110 odst. 4 s. ř. s. soud vázán vysloveným právním názorem Nejvyššího správního soudu. Krajský soud v novém rozhodnutí rovněž rozhodne o nákladech řízení o této kasační stížnosti (§ 110 odst. 3 věta první s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozhodnutí **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 7. prosince 2016

JUDr. Marie Žiškova
předsedkyně senátu